

Н.О. ПОЛІЩУК
м. Рівне, Україна

ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛЕКСИКА В МОВІ СУЧАСНИХ МАСМЕДІА

Розглянуто військову термінну лексику, яка стала невід'ємним компонентом мови сучасних засобів масової інформації; проаналізовано семантичні процеси, які відбуваються в мові ЗМІ початку XXI століття; виявлено тематичні групи військової термінолексики, вжитої в переносному значенні; проілюстровано особливості її використання в авторському тексті. Окреслено наслідки еволюції семантики термінолексем поза межами термінологічного поля, що відбувається в процесі детермінологізації.

К л ю ч о в і с л о в а: *термінологічна лексика, публіцистичний текст, семантична трансформація, детермінізація.*

Сучасні засоби масової інформації перебувають у постійному пошуку вдалого контенту. Друковані видання, маючи достойних конкурентів, борються за гідне місце в інформаційному просторі, відходять від застарілих стереотипів, вносять новий живий струмінь у мову публікацій.

Сучасний публіцистичний текст нейтралізував традиційні стандарти, усунув стилістичні та лексичні обмеження. Публіцистика сьогодення потребує мовних засобів увиразнення та експресії, щоб привернути читацьку аудиторію, формувати суспільну думку. Помітне місце в системі зображувальних, стилістично-забарвлених мовних засобів займає термінна лексика як невід'ємний складник мови сучасної публіцистики. Емоційно-експресивного забарвлення публіцистичним матеріалам надають вдало підібрані терміноодиниці, зокрема військової сфери.

Військова терміносистема динамічна, віддзеркалює рівень науково-технічного та соціального прогресу людства. В умовах сьогодення військова термінолексика стрімко розвивається, суттєво збагачується й постійно оновлюється під впливом інтра- та екстралінгвальних чинників (інтенсивні бойові дії на території України, освоєння нових досконалих видів озброєнь та тактики сил країн-членів НАТО, службова взаємодія з представниками іноземних військових формувань щодо військових тренувань, інтенсифікації міжкультурних контактів військових, упровадження стандартів НАТО в Збройних Силах України тощо).

Воєнні події широко висвітлюють у ЗМІ, активність російсько-української війни гостра не лише на полі бою, але й в інформаційному полі. Щодня створюють безліч новин, зведень та аналітики. Термінологією військової сфери послуговуються не лише фахівці, але й журналісти, політики, дипломати, громадські діячі та ін. Наразі військова термінолексика не лише суттєво збагачується, а й виходить за межі професійної військової комунікації, за межі військового дискурсу.

Проникнення в мову преси військової термінологіки не випадкове. Воєнна тематика завжди була популярною: війни, боротьба між державами, соціальними, релігійними групами тощо постійно в полі зору журналістів, політиків, суспільних діячів. Повномасштабна кривава війна в Україні активізувала поширення в газетному лексиконі військової термінологіки.

Мова сучасних масмедіа багата й строката: тут зароджуються нові слова, уперше вживають іншомовні лексеми на позначення реалій сучасного життя, витворюються авторські оказіоналізми, а також незвично поєднуються між собою вже відомі назви, утворюючи цікаві образи. Відомо, що для публіцистичного стилю властива образність, пов'язана з уживанням слів у переносному значенні, що дозволяє досить влучно охарактеризувати політичне життя країни всередині й зовні, яскраво відтворити складні стосунки між різними гілками влади, очільниками держави, службовцями різних рівнів тощо.

Сучасні засоби масової інформації мають вагомий вплив на формування суспільної думки, допомагають осмислити, переконати завдяки емоційним роздумам, експресивності оцінок, використанням різноманітних засобів мовної виразності.

Характерною особливістю мови публікацій суспільно-політичного спрямування є широке використання військової термінологіки, вживання якої становить чи не найбільший відсоток.

Об'єкт дослідження – військові терміни як невід'ємна частина сучасних газетних публікацій суспільно-політичного спрямування (друковані та інтернет-видання всеукраїнського, регіонального та місцевого масштабу [за період 2021–2023 рр.): «Дзеркало тижня» (Д.т.), «День» (Д), «Газета по-українськи» (Г.п-у.), «Високий Замок» (В.З.), «Рівне вечірне» (Р.в.), «Українська правда» (У.п.), «Урядовий кур'єр» (У.к.)], а **предмет** – специфіка семантичних модифікацій термінологікою військової сфери в мові публіцистики; лексико-семантичні групи модифікованої термінологіки, її функції в сучасному газетному тексті; авторські новачки на основі термінологічного матеріалу в текстах суспільно-політичного змісту. **Мета** дослідження: на матеріалі української преси початку ХХІ ст. виявити термінологіку різних галузей знання, з'ясувати особливості її функціонування в мові публікацій суспільно-політичного спрямування.

Військова терміносистема є великою за обсягом і багатоаспектною за змістом. Військова термінологічна та професійна лексика як компоненти однієї з найдавніших фахових термінологічних систем неодноразово були предметом лінгвістичного аналізу в різні часи. Окремі етапи розвитку української військової лексика (XIV–XV ст., XVI–XVII ст.) знайшли відображення в колективній монографії «Історія української мови. Лексика і фразеологія», за редакцією В.М. Русанівського (Русанівський, 1983: 496–504). Інтра- й екстралінгвальні аспекти становлення, формування й функціонування військової терміносистеми в національних мовах досліджували С. Гриценко, П. Дяченко, В. Іващенко, І. Литовченко, Т. Михайленко, Л. Мурашко, Я. Рибалка, Б. Якимович, Я. Яремко, Н. Яценко та ін.

У мові сучасних масмедіа суспільно-політичну ситуацію в Україні й світі, боротьбу між політичними партіями, лідерами характеризують за допомогою військових термінологікою: політика як *атака* й *контратака*, *битва*, *війна*, *баталія*, *бойова операція* тощо, політичний успіх як *перемога*, *трофей*, політична програма як *зброя*, *тактика* і *стратегія бойових дій*, суспільні, політичні

діячі як *головнокомандувачі, штурмовики, десантники, розвідники, артилеристи* тощо.

Виокремлюємо такі лексико-семантичні групи військової термінної лексики, вжитої в публіцистичному тексті в переносному значенні.

Термінолексика на позначення різновидів воєнних конфліктів

Суспільно-політичне життя України та світу репрезентоване термінною лексикою на позначення різновидів війни, революцій, різних форм збройних конфліктів, зіткнень тощо. Приміром, лексеми *війна, революція* в мові публіцистики мають такі спектри функціонування: *війна* (*антрацитова, банківська, білбордова, блокадна, газова, гібридна, депутатська, дипломатична, електоральна, енергетична, інформаційна, кислотна, майданна, митна, мовна, молочна, підкилимна, православна, продовольча, публічна, релігійна, ресурсна, сирна, сміттєва, технологічна, торговельна, транзитна, холодна, хронічна, шоколадна; війна силовиків, війна за титан та ін.*); *революція* (*безготівкова, декомунізаційна, етнічна, інформаційна, кадрова, квіткова, колективна, кольорова, корпоративна, ментальна, платіжна, помаранчева, популістська, тарифна, трояндова, фінансова та ін.*), напр.: [Олег Громов, журналіст]: *Війна за титан: маємо шанс перемогти. Українська титаново-магнієва промисловість має великі перспективи розквітнути* (У.к. 21.02.2023); *Українцям готують справжню безготівкову революцію. Наступного року заплановано старт кількох гучних проєктів, що суттєво розширять можливості власників банківських карток і рахунків* (Г.п.-у., 25.12.2022).

Термінна лексика, що вказує на початок війни

Термінолексеми *бліцкриг, напад, капітуляція, мобілізація, вербування, демобілізація, повітряна тривога, відбій повітряної тривоги, перемога та ін.*, ужиті в мові масмедіа в переносному значенні, характеризують боротьбу дипломатичну, між політичними супротивниками, провладною верхівкою та опозицією тощо: *мовний блицкриг, ракетний блицкриг, передвиборчий напад, гібридна перемога, кулуарна демобілізація, ідейна мобілізація, мобілізація на вибір чинного президента, владна командна капітуляція, тасмне фракційне вербування, дипломатична повітряна тривога та ін.*, напр.: [Андрій Юсов, представник Головного управління розвідки Міноборони]: *Російський ракетний блицкриг уже втратив свій сенс, тому що українська енергосистема вистояла попри величезні втрати. Українське суспільство ще більше згуртувалося...* (Укрінформ, 29.12.2022). Розмаїття термінної лексики, вжитої в переносному значенні, пов'язане з виразною експресією.

Термінолексика на позначення воєнних дій

Термінолексеми *атака, баталія, битва, бій, блокада, відступ, диверсія, канонада, контратака, контрнаступ, маневр, наступ, облога, оборона, обстріл, перестрілка, розстріл, спецоперація, трофей, фронт, лінія фронту, точкові удари та ін.* у мові сучасної преси набувають переносної семантики: *валютно-енергетична атака, атака на виборця, чекістсько-провокаційні атаки, енергетична битва, битва за голоси, битва з вогнем у Каліфорнії, баталія (геополітична, дипломатична, парламентська), електоральний відступ, фракційний розстріл, хакерська диверсія, кремлівський маневр, портфельні бої, наступ на свободу слова, натовський трофей, рейдерська оборона, російський обстріл міжнародної спільноти, затяжні передвиборчі перестрілки, пропагандистські точкові удари, облога парламентської зали, словесна канонада з київських*

пагорбів, прем'єрський кавалерійський наскок, спецоперація з порятунку Резнікова, лінія фронту виборчих дільниць, мовний контрнаступ, активний контрнаступ в інформаційному просторі Європи, блокада (антрацитова, вугільна, енергетична, експортна, зарплатна, промислова, продовольча, сміттєва, торгова); фронт (валютний, волонтерський, депутатський, дипломатичний, ідейний, інформаційний, медійний, медичний, мобільний, мовний, кадровий, книжковий, культурний, опозиційний, парламентсько-політичний, педагогічний, сатиричний, студентський, чиновницький), напр.: *Контрнаступ мови: як українська відвойовує своє* (У.п., 12.01.2022); *Росія обстрілює міжнародну спільноту пропагандистськими снарядами* (ТСН); [Володимир В'ятрович, відомий історик, політик]: *Україна веде війну, і фронти різні. Зокрема, й чекістсько-провокаційні атаки на нас* (інтернет-джерело).

Назви зброї, боєприпасів, військової техніки, місце їхнього зберігання та наслідки їхніх дій

Мова напрочуд чутлива до суспільно-політичних змін. І це природно, адже в мові відображається навколишня дійсність, матеріалізується, об'єктивується наше мислення. З початком повномасштабної фази російсько-української війни до широкого мовного вжитку українців увійшли нові поняття, актуалізувалися й активізувалися терміноодиниці: *байрактар* (сучасний ударний оперативно-тактичний безпілотник, створений у Туреччині), *бомба* (авіаційна, вакуумна, касетна, фосфорна), *бомбардувальник*, *бронетранспортер* (БТР), *винищувач*, *гаубиця*, *джавелін* (переносний протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) третього покоління виробництва американських підприємств Raytheon та Lockheed Martin), *дрон*, *зенітно-ракетний комплекс* (ЗРК), *карабін*, *кулеметна установка*, *протитанкова зброя*, *ППО* (протиповітряна оборона), *ракетна установка*, *ракета*, *снаряд*, *танк*, *шахед* (дрон-камікадзе, виготовлений в Ірані, уперше представлений 2020 року) та багато-багато ін.

Військова термінолексика як яскравий риторичний засіб оновлення, осучаснення мови масмедіа з високим рівнем інформативності передає нетрадиційне бачення подій та явищ, збагачує публіцистичний текст новими емоційними та смисловими відтінками, напр.: [Відома соціолінгвістка, професорка Києво-Могилянської академії Лариса Масенко]: *Українська мова стала засобом спротиву, зброєю, «байрактаром», що руйнує плани кремля на поневолення й асиміляцію* (Радіо Свобода, 14.11.2022).

На шпальтах сучасної періодики досить продуктивним є використання традиційних назв зброї, техніки, боєприпасів, новітніх видів зброї, зокрема авіаційної, ядерної, космічної, для інтерпретації напружених геополітичних стосунків, економічних негараздів, нездатності політичних опонентів до порозуміння. Термінолексеми *арсенал*, *артилерія*, *багнет*, *бомба*, *бомбосховище*, *броньовик*, *граната*, *зброя*, *кастет*, *куля*, *меч*, *міна*, *порохівниця*, *ракетний комплекс*, *снаряд*, *стріла*, *томагавк*, *штик*, *щит* та ін. дають імпульс до появи значної кількості переносних уживань з емоційно-експресивною конотацією, зокрема: *бомба* (агітаційна, інформаційна, передвиборча, пропагандистська, компроматна), *зброя* (дипломатична, фінансова; суспільної недовіри; олігархічна великокаліберна; масового національного знищення; токсична з опромінення мізків та ін.), *міна* під Міністерство оборони, *фекальні гранати*, *інформаційні меч і щит*, *владні томагавки*, *стріли критики*, *пропагандистський снаряд*, *снаряд системи «Рада»*, *бомбосховище недорканності*, *пробна перед-*

виборча куля, парламентська порохівниця, офішорний кастет, бепепешні штики і багнети фракції «Голос», арсенал Коломойського, потужний ракетний комплекс «I+I», політичний броньовик під назвою «УКРОП», атомна бомба економіки, важка артилерія Банкової, великокаліберна зброя – «ПриватБанк» та ін., напр.: [Інна Пукіш-Юнко, кореспондент тижневика «Високий Замок»]: *Навіть залишивши Коломойського без великокаліберної зброї – «ПриватБанку», големи руками його не візьмеш. В арсеналі Коломойського залишається потужний ракетний комплекс «I+I». Та й політичний броньовик під назвою «УКРОП» олігарх не задля розваги припас* (В.З., 23–30.12.2021); *Українська дипломатична зброя проти високоточної* (У.п., 15.03.2022).

Метафори суспільно-політичних подій та явищ відображають термінолексеми: *підрив іміджу, донбасівське дуло, мішені кремля, інформаційний приціл, лайновий обстріл, кадрова обойма Банкової, мовний рикошет пострілів, держслужбовці різного калібру, персона доторканного калібру, порох маріонеткових «народних республік»,* напр.: *Бездіяльність владної верхівки дала плачевний результат, створивши уявлення про слабку Україну, яку досить підштовхнути, і вона розсиплеться на порох маріонеткових «народних республік»* (В.З., 06–12.04.2021).

Термінолексеми на позначення військового оснащення, бойового спорядження

Часто вживаними в газетному тексті суспільно-політичного спрямування є термінні одиниці *амуніція, бронезилет, броня, камуфляж, маскувальна сітка, панцир, шинель, шолом* та ін. У газетному тексті такі мовні одиниці набувають переносної семантики: *депутатська броня, журналістська амуніція, офішорний панцир, владні маскувальні сітки, старі партійні шинелі, мова – бронезилет і шолом нації, камуфляж реванистських зазіхань Угорщини,* напр.: *Мова – бронезилет нації. Нашому поколінню випало складне і відповідальне завдання – відродження української мови, державності, нації* (Р.в., 19.05.2022); *Камуфляж реванистських зазіхань Угорщини прикривають вигаданими мовними непорозуміннями та проблемами «національних меншин* (В.З., 29.09–06.10.2022).

Термінолексеми на позначення військових посад, звань та інших ознак організації військової служби

Семантичних видозмін зазнає термінолексика на позначення військових спеціальностей, звань: *боєць, ветеран, головнокомандувач, диверсант, доброволець, зв'язковий, комісар, миротворець, новобранець, партизан, піхота, полководець, розвідник, снайпер, солдат, шпигун* та ін. Мовці, зокрема політики, журналісти, за потреби точного опису події чи явища добирають такі образні засоби мовлення, які б промовисто відтворювали певну ситуацію, напр.: *пенсійна піхота, головнокомандувач Верховної Ради, парламентські ветерани, податкові шпигуни, партійні миротворці, медійні добровольці, бюджетні диверсанти, урядові солдати, політичні партизани, депутати-зв'язкові, волонтерський снайпер, головний фінансовий розвідник, новобранці Конституційного Суду, головний парламентський комісар, бійці політичної сатири, росія – професійний диверсант, Юлія Тимошенко – полководець «Батьківщини», громадські організації – це політичні партизани,* напр.: [Ірина Фаріон, відома мовознавиця, політикиня]: *Громадські організації, як слушно казала*

Леся Українка, – це політичні партизани. За кожною стоїть відповідна політична партія (інтернет-джерело).

Термінолексика на позначення військових частин, підрозділів, структур

Термінолексеми *армада, армія, батарея, взвод (чота), військо, гвардія, десант, дивізія, загін, легіон* у невластивому для них словесному оточенні набувають переносних значень, зазвичай негативних: *журналістська армада, кандидатський взвод, партійний легіон, опозиційний загін, чота президента, батарея секс-робітниць, дивізія громадських активістів, розбухла армія держслужбовців, хитре військо чинуш, стара фінансова гвардія, полк «доторканних» народних депутатів, керівний десант Державного концерну «Укроборонпром», дипломатичний десант міністрів закордонних справ чотирьох країн Євросоюзу, напр.: Другий тиждень поспіль Україна в центрі дипломатичних візитів. Сьогодні до Києва прибув «дипломатичний десант» міністрів закордонних справ чотирьох країн Євросоюзу (В.З., 07.02.2022).*

Термінолексика на позначення місця розгортання бойових дій, розташування (розміщення) військових частин, з'єднань

Термінолексеми військової сфери *аванпост, бастион, барикада, дислокація, плацдарм, форпост, фортеця, полігон, окоп, тил, мінне поле, цитадель, штаб* та ін. у газетному тексті виступають у несподіваному поєднанні: *місцева партійна дислокація, плацдарм для кібератак, плацдарм для нових проявів російської агресії, парламентські комітетні плацдарми, східноєвропейський форпост, бюджетна фортеця, полігон гібридної агресії, поле міністерського маневру, виборчий окоп, діряві парламентські тили, тили великого капіталу, барикада БПП, ідеологічний штаб, прокурорське мінне поле, мінне поле для президента, українські інформаційні бастиони, цитадель українського духу, Небесна цитадель, Закарпаття – новий полігон для відпрацювання і здійснення імперських задумів та ін., напр.: Спроби Тимошенко зміцнити свої діряві парламентські тили опоненти розцінили як безперспективне чіпляння за владу (В.З., 20.01.2022); [Василь Лизанчук, журналіст газети «Дзеркало тижня»]: Журналіст персонально відповідає, який контент він дає, до чого закликає. Від того, що пише кожен із нас, залежить міць наших українських інформаційних бастионів (Д.т, 17–23.12.2019).*

Авіаційна термінолексика

У мові сучасної публіцистики спостерігаємо розширення функціонування з переносним значенням авіаційної термінолексики: *аеродром, бомбардувальник, десант, екіпаж, льотчик, піке, турбулентність, штурвал* та ін., напр.: *ковідне піке, круте політичне піке, гривня в піке, фракційний штурвал, міжвиборча турбулентність, десант московитських медіа, турбулентність від політичних шахраїв, професійний політичний екіпаж, московські медієнні бомбардувальники, аеродром для парламентських «відставників», збиті льотчики української політики, київське десантування держсекретаря США Ентоні Блінкена та ін., напр.: Удар зранку: гривня в піке, обмінники приголомшили українців (Г.п-у., 24.05.2022).*

Унаслідок використання в новому семантичному полі в авіаційних термінах *розбір польотів, запасний аеродром* з'являється додаткове смислове навантаження. Термін-словосполучення *запасний аеродром* «аеродром, призначений для посадки або вильоту повітряних кораблів у випадку, коли використання

основного аеродрому неможливе» (РУСАТ, Т. 2: 8) у мові преси означає «запасний варіант вирішення будь-якої проблеми»; словосполуча *розбір польотів* «обговорення льотчиками по завершенні польоту виконаних дій для з'ясування помилок і покращення взаємодії екіпажів чи членів екіпажу» (РУСАТ, Т. 2: 124) у газетному тексті набула нового значення – «аналіз подій, що часто супроводжується критикою, доганою тощо», напр.: «*Розбір польотів*»: на Волині розпочинають дисциплінарне провадження щодо двох посадовців (В.З. №65, 16–23.06.2022); [Олег Жданов, військовий експерт]: *Горезвісні «вежі кремля» перейшли у фазу активної підготовки до зміни режиму. Оточення вже готує «запасні аеродроми» у країнах Латинської Америки* (У.п. 11.12.2022).

Військово-морська термінологіка

На належність до військово-морської тематики вказують термінологісеми *абордаж, дрейф, корабель, капітанський місток, крейсер, лавірування, рятівна шлюпка, танкер, фарватер, флагман, флотилія, якір, яхта, плавзасіб, торпедувати* та ін., що стають базою для створення переносних уживань: *абордаж путіна, флагман декомунізації, кремлівський дрейф, журналістська флотилія, матеріальний якір, прем'єрське лавірування, антикорупційні рятівні шлюпки, ефективний менеджментський корабель, президентський капітанський місток, крейсер німецьких коаліціантів, фарватер російських імперських планів, керована чеськими політиками яхта, непотоплюваний танкер – Національний банк; додатковий плавзасіб – власна політична партія; торпедувати Угоду про асоціацію України з Євросоюзом, напр.: Керована чеськими політиками яхта гойдається на хвилях виборчих результатів* (Г. П-у., 24.12.2022).

Мова сучасної публіцистики – яскравий приклад перетворення, переосмислення військової термінологіки. У публіцистичному тексті, поза межами мови науки, відбувається семантичне переосмислення термінологісем. Унаслідок використання в іншому контексті, у незвичному оточенні, унаслідок нетипової взаємодії компонентів модифікується первісне семантичне навантаження термінологісем і виникає переносне значення. «Перенесення елементів одного стилю, зокрема наукового, в інший – публіцистичний, зумовлює стильові видозміни» (Стишов, 2005: 232). Розвиток словника шляхом поширення переносного значення слів (тропеїчного, метафоричного) – це загальне явище, яке можна спостерігати в усіх літературних мовах. На думку О. Стишова, першопричиною семантичних зрушень є прагнення до економії мовних зусиль і засобів, до простоти, влучності висловлювання, до пошуків нових номінацій, емоційно-експресивних мовних засобів тощо (Стишов, 2005: 212).

Військова термінологіка зумовлює оновлення, осучаснення публіцистичного тексту шляхом семантичних модифікацій. Переважно семантичні процеси в термінологісеми в сучасному газетному тексті зумовлені здебільшого завдяки її переносним вживанням. Видозміни семантики термінологісем зумовлює перенесення елементів наукового стилю в публіцистичний. Унаслідок використання в суспільно-політичному контексті трансформується семантика термінологісем і виникає переносне значення як один із засобів надання тексту експресивності. У новому семантичному полі термінологісеми втрачають стилістичну нейтральність і набувають емоційно-експресивних конотацій.

Особливо продуктивно відбуваються семантичні процеси у військовій термінологісеми. Детермінізація багатьох спеціальних військових лексем – важлива

передумова збагачення, інтелектуалізації мови, розширення ролі в ній наукових елементів і, безперечно, піднесення рівня освіченості й культури її носіїв.

Високе емоційне напруження, притаманне газетним матеріалам, вимагає від автора новаторства та оригінальної мовотворчості, неабиякої лінгвокреативності. Термінна лексика не лише допомагає мовцям образно, промовисто характеризувати суспільно-політичні, ідеологічні зміни, процеси в суспільстві, конкретних публічних осіб, їхні погляди, дії, відтворити складні політичні перипетії, стосунки в сучасному політикумі тощо, така лексична категорія є інструментом мовного впливу на реципієнта з метою створення потрібних авторові конотацій для прогнозованого сприйняття реальності.

Сучасна газетна мова еволюціонує до розвитку образності, зокрема метафоричної та метонімічної. Провідну роль у семантичних змінах відіграє механізм метафорики. Надактивний процес творення метафор охоплює термінолексику військової справи. Більшість метафор у публіцистичному тексті пов'язана з воєнними діями, що обумовлено суспільно-політичною ситуацією.

Протягом тривалого часу однією з найпоширеніших у газетному лексиконі є мілітарна метафора, що в нинішніх реаліях ще активніше функціонує, але в інших, нових контекстах. У мові преси виокремлюємо метафори, тісно пов'язані з антагоністичними явищами, що іменують особливо інтенсивні, рішучі, агресивні суспільно-політичні процеси, допомагають пояснити їхню ефективність для досягнення найкращих результатів: *мовний блицкриг, останній бастион свободи, дипломатичний фронт, ідейна капітуляція, міністерська важка артилерія, звитязні партійні медалі, депутатська гвардія, аудиторські баталії, битва за мандати, юридичний камуфляж, бронепоезд корупції, громадський кавалерійський наскок* та ін, напр.: *Антикорупційним органам буде над чим попрацювати. Знайшли спритники юридичний «камуфляж» для своїх оборудок* (В.З, 03–09.11.2020); [Голова Європарламенту Роберта Метсола]: *Молдова – останній бастион свободи між війною та ЄС. Європейські партнери бачать Молдову членом Євросоюзу і допоможуть країні на шляху до вступу в блок* (Українформ, 02.12.2022).

Оригінальні контексти вживання термінолексеми *бліцкриг*. На можливий ґрунт наявності нових компонентів у семантиці військового терміна *бліцкриг* указує таке засвічене ВТССУМ значення: «блискавична війна: авантюристична теорія ведення агресивної війни, розрахована на капітуляцію противника в найкоротші строки внаслідок раптового нападу на нього і швидкого просування вглиб країни» (ВТССУМ: 88). Переносне вживання терміна *бліцкриг*, напр.: *Бліцкриг реформ провалився. Настав час визнати, що спроба швидкого реформування системи зазнала поразки* (У.п., 17.02.2022), виникло під впливом тематично близької метафори *наступ*. Реципієнту зрозуміло, що йдеться не про блискавичну війну, а про неможливість швидкого реформування країни.

Для назв найдревнішої зброї *томагавк* «ударна кидальна зброя північно-американських індіанців, що має форму топірця з довгим державком» (ВТССУМ: 1459); *бойовий слон* «слон, якого використовували в античності й середньовіччі під час війни» в сучасному газетному тексті вимальовуються нові спектри функціонування – «інструменти влади», напр.: *У боротьбі за крісло мера використовували всі інструменти влади, «томагавками» розмахували влучно* (Р.в., 21.10.2021); *У бій випускають кремлівського «бойового слона» – і це хороші*

новини для України (День, 22.12.2022). Метафоризація відбулася на основі подібності функцій.

У функційному плані військова термінна лексика поєднує номінативну, інформативну, представницьку, маніпулятивну та емоційно-експресивну функції.

Отже, сучасна публіцистика вимагає від мови гнучкості, постійного оновлення арсеналу експресивних засобів, неординарності. Військова термінологіка продукує оновлення, осучаснення публіцистичного тексту шляхом семантичних трансформацій. Йдеться про модифікацію первісного семантичного навантаження термінолексем і виникнення переносного значення внаслідок функціонування в авторському тексті, що супроводжується процесом детермінізації. У новому семантичному полі термінна лексика втрачає нейтральність і набуває емоційно-експресивних конотацій, що є результатом авторських способів і прийомів створення образності.

Військова термінна лексика розширює діапазон мовного багатства газетного тексту, розкриває широкі потенційні можливості нашої мови, стає невід'ємною частиною мовної картини світу пересічного носія української мови. Сфера сучасних українських засобів масової інформації засвідчує: мова живе та еволюціонує.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

РУСАТ – Бабак, В.П. (Ред.) (2004). *Російсько-український словник авіаційних термінів* (Т. 1–2). Київ: Техніка.

ВТССУМ – Бусел, В.Т. (Ред.) (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жайворонок, В.В. (1999). Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. *Мовознавство*, 6, 32–46.
2. Клименко, Н.Ф., Карпіловська, Є.А. & Кислюк Л.П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
3. Колоїз, Ж.В. (2005). Семантичні неологізми як результат семантичної деривації. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*, 44, 6–11.
4. Кочан, І.М. (2008). *Лінгвістичний аналіз тексту*. Київ: Знання.
5. Литовченко, І. (2016). *Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд)*. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов.
6. Навальна, М. (2011). *Динаміка лексикону української періодики ХХІ ст.* Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
7. Русанівський, В.М. (Ред.) (1983). *Історія української мови. Лексика і фразеологія*. Київ: Наукова думка.
8. Сербенська, О. (2001). Інновації у мові сучасних українських мас-медіа. *125 років Наукового товариства імені Шевченка*, 158–177.
9. Ставицька, Л.О. (2005). Дискурс помаранчевої пристрасти. *Критика*, 3 (89), 3–16.
10. Стишов, О.А. (2005). *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)*. Київ: Пугач.
11. Фаріон, І.Д. (2010). *Мовна норма: знищення, пошук, віднова*. Івано-Франківськ: Місто НВ.

Nataliia Polishchuk

MILITARI LEXIS AND TERMINOLOGY OF LANGUAGE OF MODERN MASS MEDIA

The article is devoted to the research of militari terminology in modern Ukrainian newspaper text.

The term “terminology”, which many modern researchers use, today has considerably expanded its scope. In addition to naming the concepts of a particular scientific field, it denotes the term units used outside the terminology field in an unusual context for them, as well as professional vocabulary/

The newspaper text of socio-political direction is and remains the basic component of the media. Despite the powerful development of modern media such as the Internet, television, radio, the newspaper remains one of the types of informative sources, if not in paper, then electronically. Struggling for their existence, for circulation and accessibility, journalists seek to make the language of presentation interesting, original, emotionally colored. One of the methods of updating, modernizing the newspaper text was the use of professional vocabulary to reflect contemporary socio-political realities on both the Ukrainian and world scale. The use of term units outside the language of science, the transfer of elements of scientific style to journalism provokes their lexical, semantic modifications under the influence of external and intra-language factors.

The work specifies the specifics of the functioning of terminology in the modern newspaper text. There are two main groups of terminology that are active in the newspaper lexicon: terminology tags, which are used in the direct sense (that is, in their nominative-defining function) and terminology, used in the figurative sense, which acquire emotional and expressive connotations. The semantics of term units, performing nominative and communicative functions, depends on individual authoring methods of their introduction into the newspaper text.

Militari terminology produces updates, modernization of the newspaper text through semantic transformations. This is a modification of the initial semantic loading of terminology and the emergence of portable value as a result of functioning in the author’s text, which is accompanied by the determinism process. In a new semantic field, the militari vocabulary loses its neutrality and acquires emotional and expressive connotations.

Keywords: terminology, newspaper text, semantic transformation, the determinism process.

LEGEND

РУСАТ – Babak, V.P. (Ed.) (2004). *Rosiisko-ukrainskyi slovnyk aviatsiinykh terminiv* [*Russian-Ukrainian dictionary of aviation terms*] (Vol. 1–2). Kyiv: Tekhnika.

ВТССУМ – Busel, V.T. (Ed.) (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [*A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*]. Kyiv; Irpin.

REFERENCES

1. Zhaivoronok, V.V. (1999). Leksychna pidsystema movy i znachennia movnykh odynyts [The lexical subsystem of language and the meaning of language units]. *Movoznavstvo* [*Linguistics*], 6, 32–46 (in Ukr.).
2. Klymenko, N.F., Karpilovska, Ye.A. & Kysliuk, L.P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykon* [*Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon*]. Kyiv: Vydav. dim Dmytra Buraho (in Ukr.).

3. Koloziiz, Zh.V. (2005). Semantychni neolohizmy yak rezultat semantychnoi deryvatsii. [Semantic neologisms as a result of semantic derivation]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnogo universytetu im. V.N. Karazina* [Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazina], 44, 6–11 (in Ukr.).
4. Kochan, I.M. (2008). *Linhvistychnyi analiz tekstu* [Linguistic text analysis: tutorial]. Kyiv: Znannia (in Ukr.).
5. Lytovchenko, I. (2016). *Dynamichni protsesy u viiskovii leksytsi ukrainskoi moyi (nazvy zbroi, amunitsii, sporud)*. [Dynamic processes in the military vocabulary of the Ukrainian language (names of weapons, ammunition, structures)]. Kryvyi Rih: Vyd. R.A. Kozlov (in Ukr.).
6. Navalna, M. (2011). *Dynamika leksykonu ukrainskoi periodyky XXI st.* [Dynamics of the lexicon of Ukrainian periodicals of the 21st century]. Kyiv: Vydavnychi Dim Dmytra Buraho (in Ukr.).
7. Rusanivskiy, V.M. (Ed.) (1983). *Istoriia ukrainskoi moyi. Leksyka i frazeolohiia (Ukrainian Language History. Lexicon and phraseology)*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).
8. Serbenska, O. (2001). Innovatsii u movi suchasnykh ukrainskykh mas-media [Innovations in the language of contemporary Ukrainian mass media]. *125 rokiv Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka*, 158–177 (in Ukr.).
9. Stavytska, L.O. (2005). Diskurs pomaranchevonii prystrasty [Discourse of the Orange Passion]. *Krytyka*, 3 (89), 3–16 (in Ukr.).
10. Styshov, O.A. (2005). *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy moyi zasobiv masovoi informatsii)* [Ukrainian vocabulary of the end of the 20th century (based on the language of mass media)]. Kyiv: Puhach (in Ukr.).
11. Farion, I.D. (2010). *Movna norma: znyshchennia, poshuk, vidnova* [Linguistic norm: destruction, search, renewal]. Ivano-Frankivsk: Misto NV (in Ukr.).

УДК 811.1612-(07)

<https://orcid.org/0000-0003-2971-4931>

<https://orcid.org/0000-0001-9017-638>

<https://orcid.org/0000-0002-6461-383X>

В.Р. ТОВСТЕНКО, Л.М. БОНДАРЧУК, Т.А. ПОДГУРСЬКА
м. Київ, Україна

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНЕ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ В ТЕРМІНОТВОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена дослідженню термінологічного номінування економічних понять. Виокремлено групи метафоричного використання економічних термінів. Досліджено одну з проблем українського мовознавства – формування економічної термінології на національній основі, протиставлено інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі. З'ясовано загальні та специфічні особливості термінологічної номінації економічних понять, що сприятиме уніфікації, стандартизації та кодифікації цієї термінології. Виділено основні групи економічної терміносистеми.

© В.Р. ТОВСТЕНКО, Л.М. БОНДАРЧУК, Т.А. ПОДГУРСЬКА, 2023